

УДК 658.1

Олександренко І.В., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДІАГНОСТИКИ КРИЗОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

В статті обґрунтовано необхідність проведення діагностики підприємства. Подано визначення поняття «діагностика підприємства» та «діагностика кризового стану». Систематизовано та охарактеризовано принципи організації діагностики на підприємстві.

Ключові слова: діагностика підприємства, діагностика кризового стану, діагностика банкрутства підприємства, принципи організації діагностики.

Oleksandrenko I. V.

THEORETICAL ASPECTS OF DIAGNOSIS THE CRITICAL STATE OF GROUP

In the article the need for diagnostic companies. Posted definition of «enterprise diagnosis» and «diagnosis of the crisis situation». Systematized and described the principles of diagnostics company.

Keywords: diagnostics company, diagnostics crisis, bankruptcy diagnosis, principles of diagnosis.

Олександренко И.В.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ДИАГНОСТИКИ КРИЗИСНОГО СОСТОЯНИЯ ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье обоснована необходимость проведения диагностики предприятия. Дано определение понятия «диагностика предприятия» и «диагностика кризисного состояния». Систематизированы и охарактеризованы принципы организации диагностики на предприятии.

Ключевые слова: диагностика предприятия, диагностика кризисного состояния, диагностика банкротства предприятия, принципы организации диагностики.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В умовах глобалізації та нарощення конкуренції кожне підприємство повинно володіти інформацією про стан та перспективи власного розвитку, наявні та потенційні проблеми з метою своєчасного розроблення обґрунтованих управлінських рішень, які спрямовані на підвищення ефективності та результативності діяльності. У цьому аспекті зростає роль діагностики як передумови формування інформаційної системи для прийняття управлінських рішень та розробки стратегічних програм розвитку. Результати діагностики служать базою для виявлення чинників впливу на показники діяльності підприємства та прийняття управлінських рішень. Важливість діагностики та її результатів проявляється у тому, що фінансові менеджери повинні швидко реагувати на будь-які зміни внутрішнього та зовнішнього середовища і приймати ефективні рішення. Без уявлення про об'єкт, існує значна маса загроз для подальшого розвитку підприємства. У умовах росту кількості збанкрутілих підприємств, збільшується потреба у проведенні якісної діагностики кризового стану чи ймовірності банкрутства.

Аналіз останніх наукових досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Теоретичні та практичні основи діагностики підприємства відображені в працях Воронкової А.Е., Костирко Л.А., Кривов'язюка І.В., Швиданенко Г.О., Олексюк О.І. Сутність та методику проведення діагностики кризового стану підприємства досліджували: О.Б. Андрушко, М.Р. Горбачовська, І.О. Бланк, Л.О.

Лігоненко, Р.С. Квасницька, О.М. Костіна, А.В. Матвійчук, О.Є. Майборода, Ю.О.Терлецька, О.О. Терещенко.

Цілі статті. Обґрунтувати необхідність здійснення діагностики на підприємстві та дослідити економічний зміст поняття «діагностика підприємства» та зокрема, «діагностика кризового стану підприємства».

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Діагностика в перекладі із грецької означає розпізнавання, розпізнання, визначення ознак, знання прикмет: розпізнання явищ за їх прикметами. Поняття «діагностика» є похідним від слова діагноз, що в медичній практиці і відображає загальну інформацію про стан здоров'я пацієнта на підставі проведених медичних оглядів та обстежень. На початку ХХ ст. з'являється термін «технічна діагностика», а в кінці ХХ ст. починають використовувати термін «економічна діагностика» [3]. Це дає стверджувати, що діагностика – це процес отримання, систематизації та відображення інформації про стан об'єкта досліджень.

В «Економічній енциклопедії» визначається, що діагностика економічної системи на макрорівні – це сукупність досліджень для з'ясування цілей функціонування підприємства, способів його досягнення і виявлення недоліків [5].

У монографії: «Діагностика стану підприємства: теорія та практика» визначається, що діагностика діяльності підприємства – це творчий процес, різноманітний за змістом, який здійснюється за допомогою різних аналітичних прийомів з урахуванням специфіки виробництва, його організації на конкретному підприємстві. Це дає нас свідчити, про те, що результати діагностики залежать від творчих здібностей особи, яка її проводить. Отже для отримання достовірних результатів необхідним є удосконалення вмінь, знань та навичок працівниками підприємства, що здійснюють даний процес [4].

Швиданенко Г.О. та Олексюк О.І. у своїх працях зазначають, що діагностика підприємства є тотожним поняттям фінансово-економічному аналізу. Таким чином, вони зазначають, що економічна діагностика і економічний аналіз це одне і теж саме [15]. На нашу думку ці поняття є різними, оскільки аналіз дозволяє виявити загальні проблеми, що є наявними на підприємства, а діагностика надає більш конкретні результати, що служать основою для прийняття управлінських рішень та формування програм розвитку.

Л.А. Костирко у своїх працях зазначає, що існує чотири концепції діагностики, а саме [7]:

1) аналітична концепція: передбачає систематичне оцінювання діяльності підприємства за обраними параметрами на підставі даних фінансового, податкового, управлінського та оперативного обліків;

2) інформаційна концепція: діагностика визначається як система ідентифікації проблем підприємства, причин, що їх зумовили, з метою інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень;

3) антикризова концепція: передбачає діагностику поточних та потенційних кризових явищ на підприємстві з метою нейтралізації їх впливу в майбутньому;

4) консультаційно-дорадча концепція: прирівнює систему діагностики до дорадчих інформаційних систем економічного спрямування локального типу, які ґрунтуються на використанні сучасних програмних продуктів і спрямовані на виконання конкретних завдань діагностики.

Основним завданням проведення діагностики на підприємстві є виявлення сильних та слабких сторін. Важливим напрямом проведення діагностики є виявлення загроз існування підприємства, що дозволить швидко спрямувати ресурси на їх нейтралізацію. До основних загроз функціонування підприємства необхідно віднести: зниження рівня конкурентоспроможності підприємства в цілому, та його продукції

зокрема; втрата сировинних та збутових ринків; нестача фінансових ресурсів; високий ступінь зношеності основних засобів; висока виробнича собівартість продукції, робіт, послуг; залежність підприємства від кредиторів; нестача власних коштів; зменшення високоліквідних активів та ріст неліквідних; неефективне використання наявних активів; низька рентабельність підприємства; відсутність інноваційних зрушень; зміна відсоткових ставок на ринку капіталів; неефективна структура управління підприємства та непродуктивне збільшення адміністративних витрат.

Для забезпечення достовірних, цінних та ефективних результатів діагностики, необхідним є дотримання певних принципів, що відображені в таблиці 1.

Таблиця 1.

Принципи організації та здійснення діагностики на підприємстві

Принципи	Характеристика принципів
Системність	Результати, що отримуються у ході діагностики підприємства повинні бути взаємопов'язані і формувати цілу інформаційну систему для розробки управлінських рішень, незалежно від об'єкта діагностики.
Цілеспрямованість	Будь-яка діагностика спрямовується на досягнення певних цілей, що дозволяє наперед обирати певні методи її проведення та збирати необхідну інформацію.
Об'єктивність	Результати діагностики повинні бути підкріплені певними методами та методиками. Діагностика повинна здійснюватись певними фахівцями та забезпечуватись необхідними інформаційними джерелами, що дозволить забезпечити точність та виправданість результатів, а не приблизні чи надумані їх значення.
Об'єктність	Під час діагностики необхідно зазначати об'єкт, щодо якого вона буде проводитись, яким може бути, а саме: окремий підрозділ, цех, дочірнє підприємство, в цілому підприємство.
Компетентність	Діагностика стану підприємства повинна проводитись компетентними особами, які мають певні знання та навички
Конкретність	Результати діагностики повинні подаватись в загальному вигляді та конкретизовані за кожним напрямком, що полегшить визначення впливу чинників на діяльність підприємства та розробки управлінських рішень.
Достовірність	Дані, що використовуються під час діагностики повинні бути реальними і відповідати тому об'єкту, щодо якого проводиться діагностика.
Обґрунтованість	Кожний розрахунок чи висновок, що отримуються під час діагностики повинен бути обґрунтованим і підкріпленим певною методикою чи законодавчими нормами.
Логічність	Від початку і до завершення діагностики, необхідно дотримуватись логічної послідовності, оскільки результати є між собою взаємопов'язані і кожний наступний включає частину попереднього. Таким чином відсутність логічної послідовності зменшує ймовірність прийняття правильних управлінських рішень
Гнучкість	Необхідно швидко реагувати на зміни законодавчого характеру та зміну потреб у інформації для прийняття управлінських рішень
Доцільність	Для конкретної ситуації чи цілей застосовують окремі методи діагностики, що є найбільш прийнятними, альтернативними доцільними та найбільш яскраво дозволяють отримати необхідну інформацію про стан підприємства
Доступність результатів	Під час проведення діагностики необхідно забезпечити вільний доступ до внутрішньої та зовнішньої інформації, що дозволяє отримати якісні та необхідні результати

* розроблено автором

В цілому діагностика підприємства в собі поєднує окремі її види. Одним із видів є діагностика кризового стану підприємства. В працях вітчизняних науковців діагностика кризового стану розглядається відокремлено від діагностики банкрутства. Розуміння сутності поняття «діагностика кризового стану» має багато спільного у поглядах різних вчених. Терлецька Ю.О. діагностику кризового стану пов'язує із визначенням наявності або відсутності кризової ситуації, з одного боку, та виявленням проблем і пропозицій

можливих варіантів їх вирішення – з іншого [14]. На нашу думку, таке визначення, не є зовсім повним, оскільки не вказується на ймовірність банкрутства підприємства чи можливості виходу із такого стану.

Таким чином, Бланк І.О. розуміє під діагностикою кризового стану систему цільового фінансового аналізу, спрямована на виявлення кризового стану підприємства, який спричиняє загрозу його банкрутства [2]. Автори Андрушко О.Б., Горбачовська М.Р., трактують діагностику кризового стану та діагностику банкрутства, як систему ретроспективного, оперативного і перспективного цільового аналізу, спрямованого на виявлення ознак кризового стану підприємства, оцінку загрози його банкрутства та можливостей подолання кризи [1].

Романченко Н. у своїх працях згадує таке поняття як діагностика кризи в організації, під якою розуміє сукупність методів, спрямованих на виявлення проблемних і слабких місць, у системі управління, які є причинами неблагополучного фінансового стану й інших негативних показників діяльності. Дане визначення не зовсім розкриває хід подальшої діяльності підприємства з позиції виходу його із такого стану [12].

Заслуговує на увагу підхід до трактування сутності поняття «діагностика кризового стану підприємства» Костіної О.М., Майбороди О.Є. Автори розуміють під діагностикою кризового стану підприємства сукупність економічно обґрунтованих методів і прийомів фінансово-економічного аналізу, які при систематичному застосуванні через визначені проміжки часу (залежно від розмірів, характерних особливостей, виду діяльності, тощо) дозволять своєчасно виявити кризовий стан підприємства та оцінити потенційні можливості функціонування та розвитку [8].

Підсумовуючи вище зазначене, необхідно свідчити, що діагностика кризового стану підприємства – це процес розрахунку та оцінки показників-індикаторів кризового стану підприємства, їх порівняння із пороговими значеннями і визначення причин, наслідків та напрямів усунення загроз банкрутства.

В цілому в економічній літературі існує два напрямки діагностики кризового стану підприємства. Один з них полягає в розрахунку інтегральних показників конкретно по підприємству за розробленими моделями, і їх порівняння із граничними значеннями. Згідно до цього робиться висновок про ризик банкрутства та існування кризової ситуації. Другий напрямок полягає у проведенні аналізу фінансового стану підприємства та порівняння розрахункових показників із нормативними.

Вітчизняна методика оцінювання кризових явищ на підприємстві є не практичною і такою, що не враховує зміни законодавства і не відповідає сучасним вимогам. Разом з тим зарубіжні моделі оцінювання ймовірності настання банкрутства є неадаптовані до вітчизняного бізнесу, що зменшує можливості українських підприємств контролювати хід справ, визначати ризик та схильність до банкрутства. Це свідчить про потребу у розробці якісних та зовсім нових моделей оцінювання поточного стану підприємства та його схильності до банкрутства в найближчій чи найвіддаленішій перспективі.

Висновки: Наявність якісних результатів діагностики є запорукою прискореного виходу із кризового стану та покращення результатів діяльності підприємства в перспективі. В подальших дослідженнях основна увага буде зосереджуватись на критичному аналізі існуючих методичних підходів до оцінки ймовірності банкрутств та розробці нових методик оцінювання кризової ситуації на підприємстві.

Список використаних джерел:

1. Андрушко О.Б. Моделирование диагностики кризового стану та загрози банкрутства підприємства / О.Б. Андрушко, М.Р. Горбачовська // Вісник національного університету «Львівська політехніка». – 2006. - №2(552). – С. 158-163.
2. Бланк І.О. Управління фінансами підприємства: підручник / І.О. Бланк, В.Г. Ситник. – К.: Київ. нац. торг-екон ун-т, 2006. – 780 с.
3. Вартанов А.С. Экономическая диагностика деятельности предприятия: организация и методология / А.С. Вартанов. – М.: Финансы и статистика, 1991. – 80 с.

4. Діагностика стану підприємства: теорія і практика: Монографія / За заг. ред. проф. А.Е. Воронкової. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Х.: ВД, ІНЖЕК, 2008.- 520 с.
5. Економічна енциклопедія: У 3-х т. – Т.1. / [редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін]. – К.: Видавничий центр «Академія», 2000. – 864 с.
6. Квасницька Р.С. Етапність проведення діагностики кризового стану та ймовірності банкрутства підприємства / Р.С. Квасницька, І.М. Кордонєць // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. - №2. – Т.3.– С.130-135.
7. Костирко Л.А. Діагностика потенціалу фінансово-економічної стійкості підприємства [монографія] / Л.А. Костирко. – [2-ге вид. перероб. і допов]. – Х.: Фактор, 2008. – 336 с.
8. Костіна О.М. Методи та моделі діагностики кризового стану підприємства / О.М. Костіна, О.Є. Майборода // Вісник СумДУ. Серія «Економіка». – 2012. - №4. – С. 91-97.
9. Кривов'язюк І.В. Економічна діагностика: навч. посіб. / І.В. Кривов'язюк. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 450 с.
10. Лігоненко Л.О. Антикризове управління підприємством: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій: монографія / Л.О. Лігоненко. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2001. – 580 с.
11. Матвійчук А.В. Нечіткі, нейромережеві та дискримінантні моделі діагностування можливості банкрутства підприємств / А.В. Матвійчук // Нейро-нечіткі технології моделювання в економіці: науково-аналітичний журнал. – 2013. – №2. – С.71-118.
12. Романченко Н. Фінансова криза. Діагностика і контроль / Н. Романченко // Контроль. – 2008. - №3. – С.84-94.
13. Терещенко О.О. Антикризове фінансове управління на підприємстві / О.О. Терещенко.— К.: КНЕУ, 2004.— 268 с.
14. Терлецька Ю.О. Антикризова діагностика підприємства: методи, способи та умови застосування / Ю.О. Терлецька // Вісник Донецького університету. Серія В: Економіка і право. – 2006. Т.2, №1. – С. 504-509.
15. Швиданенко Г.О. Сучасна технологія діагностики фінансово-економічної діяльності підприємства: монографія / Г.О. Швиданенко, О.І. Олексюк. – К.: КНЕУ, 2002. – 280с.

Рецензент Вахович І.М.